

ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการป้องกันอันตรายจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรเขต พื้นที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านวังแดง อำเภอตรอน จังหวัดอุดรดิตถ์

พรหมภักดิ์ สุขโชติ¹

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเชิงพรรณนา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหาความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะส่วนบุคคล ความรอบรู้ด้านสุขภาพที่มีความสัมพันธ์กับการป้องกันอันตรายจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ประชากรในการศึกษาวิจัยคือ เกษตรกรเขตพื้นที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านวังแดง อำเภอตรอน จังหวัดอุดรดิตถ์ จำนวน 995 คน โดยใช้สูตรการคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างของ Daniel เท่ากับ 305 คน ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบมีระบบ เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม ประกอบด้วย 3 ส่วน ได้แก่ คุณลักษณะส่วนบุคคล ความรอบรู้ด้านสุขภาพ คำถามเกี่ยวกับการปฏิบัติตน ก่อนใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ขณะใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช และหลังใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช แบบสอบถามผ่านการตรวจสอบความตรงตามเนื้อหาจากผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน และนำไปทดลองใช้เพื่อวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่นโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟาครอนบาค เท่ากับ 0.836 วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน ผลการวิจัยพบว่า พฤติกรรมการป้องกันอันตรายจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชมีความสัมพันธ์ทางบวก ประกอบด้วย ความรอบรู้ด้านสุขภาพ (P-value<0.001), ด้านการเข้าถึงข้อมูลและบริการ (P-value=0.016), ด้านการจัดการสุขภาพตนเอง (P-value<0.001), ด้านการรู้เท่าทันสื่อสารสนเทศ (P-value<0.001) ,ด้านการตัดสินใจ(P-value<0.001) ตามลำดับ

คำสำคัญ เกษตรกร, ความรอบรู้ด้านสุขภาพ, สารเคมีกำจัดศัตรูพืช

¹ นักวิชาการสาธารณสุขชำนาญการ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านวังแดง จังหวัดอุดรดิตถ์, E-mail: promparn@hotmail.co.th

Factor Associated with Harmful Prevention from Pesticide Used among Farmers in Area of Banwangdaeng Sub-district Health Promoting Hospital, Tron District, Uttaradit province.

Phrompant sukchot¹

Abstract

This Descriptive research study aimed to examine the relationship between personal characteristics, health literacy of farmers, and the prevention of hazards from pesticide use. The study population consisted of 995 farmers in the area of Banwangdaeng Subdistrict Health Promoting Hospital, Tron District, Uttaradit Province. The sample size was determined using Daniel's formula, resulting in a total of 305 participants, who were selected through systematic sampling. Data collection were collected using a questionnaire comprising three sections: (1) personal characteristics, (2) health literacy, and (3) questions regarding safety practices before, during, and after pesticide use. The questionnaire was validated for content accuracy by three experts and pilot-tested for reliability, yielding a Cronbach's alpha coefficient of 0.836. Data were analyzed using Pearson's correlation coefficient. The results indicated that pesticide hazard prevention behaviors had a positive correlation with several factors, including health literacy (P-value < 0.001), access to health information and services (P-value = 0.016), self-management of health (P-value < 0.001), media and information literacy (P-value < 0.001), and decision-making skills (P-value < 0.001), respectively.

Keywords: Related factors, farmers, health literacy, pesticides, self-protective behaviors

¹ Public Health Expert, Banwangdaeng Sub-district Health Promoting Hospital, Uttaradit Province.

E-mail: prompam@hotmail.co.th

บทนำ

องค์การอาหารและการเกษตรจัดลำดับให้ประเทศไทยมีการใช้สารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชมากเป็นอันดับที่ 5 ของโลกเกษตรกรทั่วโลกได้นำสารเคมีสังเคราะห์มาใช้อย่างแพร่หลายนับตั้งแต่ยุคปฏิวัติเขียว (Green revolution) เพื่อให้เกิดผลผลิตทางการเกษตรเพิ่มขึ้นให้เพียงพอ ต่อจำนวนประชากรโลกที่เพิ่มขึ้น ซึ่งสารเคมีทางการเกษตรเหล่านี้มีสรรพคุณช่วยป้องกันและกำจัดศัตรูพืชรวมถึงการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรในทางตรงกันข้ามสารเคมีเหล่านี้ได้ก่อให้เกิดผลกระทบที่รุนแรงต่อสุขภาพของประชากรโลกโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ประกอบการอาชีพเกษตรกร (จงรัก สุวรรณรัตน์, 2565) ปัจจุบันประเทศไทยมีการนำเข้าวัตถุอันตรายทางการเกษตรหลายชนิด โดยในปี พ.ศ. 2564 มีการนำเข้าวัตถุอันตรายทางการเกษตร ทั้งสารกำจัดวัชพืช (Herbicide) สารกำจัดแมลง (Insecticide) สารป้องกันและกำจัดโรคพืช (Fungicide) และประเภทอื่นๆ ได้แก่ สารควบคุมการเจริญเติบโตของพืช สารรมควันพืชสารกำจัดหอยและหอยทาก สารกำจัดไร ไล่เดือนฝอย และสารกำจัดหนู มีปริมาณการนำเข้าวัตถุอันตรายส่วนใหญ่มาจากประเทศจีนมากถึง 72% จากปริมาณที่นำเข้าทั้งหมด (98,626,227 กิโลกรัม) โดยที่วัตถุอันตรายทางการเกษตรส่วนใหญ่จะเป็นสารเคมีที่เกี่ยวข้องกับสารกำจัดวัชพืช (54.49%) รองลงมาเป็นสารกำจัดแมลง (21.71%) และสารป้องกันและกำจัดโรคพืช (17.82%) ตามลำดับ (กรมวิชาการเกษตร, 2565) ซึ่งแสดงให้เห็นว่า เกษตรกรมีการใช้สารเคมีในการกำจัดศัตรูพืชในการเพาะปลูกเป็นจำนวนมาก ทั้งใช้สารเคมีเพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร ควบคุมและกำจัดศัตรูพืช ซึ่งการใช้สารเคมีทำให้เกษตรกรมีความเสี่ยงต่อการรับและสัมผัสสารเคมีกำจัดศัตรูพืชมากขึ้น จนเป็นอันตรายทั้งต่อสุขภาพของตนเอง ตลอดจนการใช้สารเคมียังส่งผลกระทบต่อผู้บริโภค รวมไปถึงกระทบต่อสิ่งแวดล้อม สาเหตุส่วนใหญ่เกิดจากพฤติกรรมการใช้สารเคมีที่ไม่ถูกต้องของเกษตรกร มีการใช้สารเคมี อย่างฟุ่มเฟือย ใช้มากเกินไปจนความจำเป็น มีการปฏิบัติอย่างผิดวิธี ไม่ปฏิบัติตามคำแนะนำที่ระบุไว้ในฉลากอย่างเคร่งครัด ปัญหาต่างๆ เหล่านี้ เกิดจากการขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องของเกษตรกร เป็นสาเหตุให้พบปัญหาเพิ่มขึ้นทุกปี

จังหวัดอุดรธานีมีประชาชนประกอบอาชีพเกษตรกรเป็นส่วนใหญ่ จากการเฝ้ากลุ่มเสี่ยงจากปัจจัยเสี่ยง ต่อการสัมผัสสารพิษกำจัดศัตรูพืชกลุ่มออร์แกนอโฟสเฟตและคาร์บาเมต จากการเจาะเลือดคัดกรองด้วยกระดาษ ทดสอบโคลีนเอสเตอเรส (Cholinesterase reactive paper) ยังพบว่า มีกลุ่มเสี่ยงที่อยู่ระดับเสี่ยงและไม่ปลอดภัยอยู่ จากผลการดำเนินงานปี 2562-2566 พบว่า เกษตรกรมีผลเลือดเสี่ยงและไม่ปลอดภัยมีแนวโน้มสูงขึ้น ในปี 2566 คือ ร้อยละ 29.87, 34.35, 26.05, 29.07 และ 37.91 ตามลำดับ (สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดอุดรธานี, 2566) อำเภอตรอนมีพื้นที่ปลูกพืชเศรษฐกิจหลัก ได้แก่ ข้าว มันสำปะหลัง อ้อย ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ และไม้ผล โดยมีพื้นที่ปลูกข้าวมากที่สุดจำนวน 97,391.05 ไร่ รองลงมาคือ อ้อย มีพื้นที่ปลูก 28,306 ไร่ ข้าวโพดเลี้ยง

สัตว์ มีพื้นที่ปลูกจำนวน 7,421.89 ไร่ ตามลำดับ (สำนักงานเกษตรจังหวัดอุดรธานี, 2567) ตำบลวังแดงมีพื้นที่ประมาณ 120 ตารางกิโลเมตร หรือ 75,000 ไร่พื้นที่ตำบลวังแดงส่วนใหญ่พื้นที่นาข้าว ประมาณ 58 เปอร์เซ็นต์ รองลงมาเป็นพื้นที่พืชไร่ ได้แก่ อ้อยโรงงาน ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ มันสำปะหลัง 26 เปอร์เซ็นต์ (สำนักงานเกษตรจังหวัดอุดรธานี, 2567)

จากการตรวจหาปริมาณสารเคมีในเลือดเกษตรกร กลุ่มเสี่ยงปี 2565-2566 (สรุปผลการปฏิบัติงานโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านวังแดง ประจำปี,2566) พบว่า เกษตรกรกลุ่มเสี่ยงพบสารเคมีตกค้างในเลือด มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น ปี 2566 เกษตรกร กลุ่มเสี่ยง จำนวน 300 คน พบผู้ที่มีเลือดปกติ ร้อยละ 23.40 ผลเลือดปลอดภัย ร้อยละ 36.00 ผลเลือดมีความเสี่ยง ร้อยละ 28.00 และผลเลือดระดับไม่ปลอดภัย ร้อยละ 12.60 และพบเกษตรกรมารับการรักษาด้วยอาการเป็นผื่นคัน แพ้ตามผิวหนัง จำนวน 22 ราย มีอาการแพ้รุนแรงส่งไปรักษาต่อที่โรงพยาบาลตรอน จำนวน 1 ราย ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการป้องกันอันตรายจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรเขตพื้นที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านวังแดง อำเภอตรอน จังหวัดอุดรธานี

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการป้องกันอันตรายจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรเขตพื้นที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านวังแดง อำเภอตรอน จังหวัดอุดรธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research Study)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้คือ เกษตรกรที่ขึ้นทะเบียนเกษตรกรเขตพื้นที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านวังแดง อำเภอตรอน จังหวัดอุดรธานี จำนวน 995 คน เกณฑ์การคัดออกคือ ผู้ไม่สมัครใจตอบแบบสอบถาม หรือเจ็บป่วยในช่วงเก็บข้อมูลจนไม่สามารถให้ข้อมูลได้คำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตร Daniel (2010) กำหนดระดับความเชื่อมั่นที่ 95% ค่าความคลาดเคลื่อนสามารถยอมรับได้เท่ากับ 0.05 ได้กลุ่มตัวอย่าง 305 คน ใช้วิธีการสุ่มแบบมีระบบ (Systematic Random Sampling) เพื่อเลือกรายชื่อเกษตรกรเป็นกลุ่มตัวอย่าง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลคือ แบบสอบถาม ประกอบด้วย

ส่วนที่ 1 เป็นข้อคำถามที่เกี่ยวกับคุณลักษณะส่วนบุคคลของเกษตรกร เป็นข้อคำถามแบบปลายปิดและเติมคำลงในช่องว่างจำนวน 10 ข้อ ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา รายได้ครอบครัวเฉลี่ยต่อเดือน พืชที่ทำด้านการเกษตรเป็นพืชหลัก ระยะเวลาในการใช้สารเคมี การเป็นอาชีพหลักหรืออาชีพรอง ผู้ที่ทำหน้าที่ในการใช้สารเคมี วิธีการฉีดพ่นสารกำจัดศัตรูพืช

ส่วนที่ 2 เป็นข้อคำถามที่เกี่ยวกับความรู้ด้านสุขภาพ (Nutbeam, 2000) ได้แก่ การเข้าถึงข้อมูลทางสุขภาพและบริการสุขภาพ, ความรู้ความเข้าใจทางสุขภาพ, การสื่อสารเพิ่มความเชี่ยวชาญทางสุขภาพ, การรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศ, การตัดสินใจเลือกปฏิบัติที่ถูกต้อง, การจัดการตนเองให้มีความปลอดภัย จำนวน 48 ข้อ ข้อคำถามมีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับตามความคิดเห็น ดังนี้ เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง เกณฑ์การให้คะแนนการตอบแบบสอบถามเป็นรายข้อ

ส่วนที่ 3 คำถามเกี่ยวกับการปฏิบัติตน ก่อนใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ขณะใช้สารเคมีกำจัด ศัตรูพืช และหลังใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช มีจำนวน 25 ข้อ ให้เลือกตอบ 1 ตัวเลือก และให้เกษตรกร ที่ได้ 3 คะแนน มีการปฏิบัติตนที่ถูกต้องในประเด็นนั้น ๆ

แบบสอบถามส่วนที่ 2, 3 ใช้เกณฑ์การแปลผล แบ่งเป็น 3 ระดับ คือ ระดับสูง ระดับปานกลาง และระดับต่ำ โดยให้ค่าคะแนนสูงสุด ลบ ด้วยคะแนนต่ำสุด แล้วนำไปหารด้วยระดับอันตรภาคชั้นที่ต้องการตามแนวคิดของเบสท์ (Best John W, 1977)

ระดับสูง (3.67–5.00 คะแนน)

ระดับปานกลาง (2.34–3.66 คะแนน)

ระดับต่ำ (1.00–2.33 คะแนน)

แบบสอบถามนี้สร้างขึ้นจากการศึกษาทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องและนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ตรวจสอบความตรงของเนื้อหา นำแบบสอบถามไปทดลองใช้คำนวณค่าความเที่ยง (Reliability) ด้วยสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach, 1951) เท่ากับ 0.836

สถิติวิเคราะห์

การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนาและวิเคราะห์ความสัมพันธ์โดยใช้สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's Product Moment correlation coefficient)

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้ดำเนินการขอความเห็นชอบจากคณะกรรมการวิจัยในมนุษย์ของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดอุดรธานี เอกสารรับรองเลขที่ 96/2567 ลงวันที่ 25 ธันวาคม 2567

ผลการศึกษาวิจัย

เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศชาย (68.90%) ช่วงอายุอยู่ระหว่าง 35 – 60 ปี (75.70%) (\bar{X} =1.86, S.D.=0.47, Min=<35, Max=35-60) มีสถานภาพสมรส/คู่และอยู่ด้วยกัน 79.70%) จบการศึกษาระดับประถมศึกษา (66.20%) มีเพียง 4.30% ที่จบการศึกษาระดับปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรี การประกอบอาชีพทำนาเป็นส่วนใหญ่ (87.50%) โดยเป็นอาชีพหลัก (95.70%) รายได้เฉลี่ยของครอบครัวต่อเดือนอยู่ที่ 10,000 – 30,000 บาท (86.20%) ผู้ที่มีหน้าที่ในการใช้สารเคมีโดยตนเอง (41.00%) โดยการจ้างผู้อื่น (48.90%) ระยะเวลาในการใช้สารกำจัดศัตรูพืช มากกว่า 20 ปี (64.90%) วิธีการฉีดพ่นสารกำจัดศัตรูพืชเป็นเครื่องพ่นแบบปั๊มแรงดันสูง (73.40%)

ความรู้ด้านสุขภาพ ภาพรวมมีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับสูง (93.10%) (\bar{X} =2.93, S.D.= 0.25) เมื่อพิจารณาความรู้ด้านสุขภาพ จำแนกรายด้านที่มีคะแนนในระดับสูง ได้แก่ด้านการจัดการตนเองให้มีความปลอดภัย (\bar{X} =2.92, S.D.= 0.28) ด้านความรู้ความเข้าใจทางสุขภาพ (\bar{X} =2.88, S.D.= 0.32) ด้านการสื่อสารเพิ่มความเชี่ยวชาญทางสุขภาพ (\bar{X} =2.85, S.D.= 0.36) ด้านการรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศ (\bar{X} =2.73, S.D.= 0.46) ด้านการตัดสินใจเลือกปฏิบัติที่ถูกต้อง (\bar{X} =2.70, S.D.= 0.52) ด้านการเข้าถึงข้อมูลทางสุขภาพและบริการ (\bar{X} =2.70, S.D.= 0.46) ตามลำดับ ด้านการปฏิบัติตนของเกษตรกรเขตพื้นที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านวังแดง ภาพรวมมีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับสูง (63.30%) (\bar{X} =2.60, S.D.=0.55) เมื่อพิจารณาการปฏิบัติตนของเกษตรกรจำแนกรายด้านที่มีคะแนนในระดับสูง ได้แก่ การปฏิบัติตนหลังใช้ (\bar{X} =2.60, S.D.=0.57) การปฏิบัติตนระหว่างใช้ (\bar{X} =2.53, S.D.=0.56) การปฏิบัติตนก่อนใช้ (\bar{X} =2.50, S.D.=0.54) ตามลำดับ (ตามตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 ความรอบรู้ด้านสุขภาพและการปฏิบัติตนของเกษตรกรเขตพื้นที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านวังแดง (n=305)

ตัวแปรอิสระ	ระดับคะแนน						Mean	S.D.
	สูง		ปานกลาง		ต่ำ			
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ		
ความรอบรู้ด้านสุขภาพ	284	93.10	21	6.90	0	0	2.93	0.25
ด้านความรู้ความเข้าใจทางสุขภาพ	269	88.20	36	11.80	0	0	2.88	0.32
ด้านการเข้าถึงข้อมูลทางสุขภาพและบริการสุขภาพ	213	69.80	92	30.20	0	0	2.70	0.46
ด้านการสื่อสารเพิ่มความเชี่ยวชาญทางสุขภาพ	260	85.20	45	14.80	0	0	2.85	0.36
ด้านการจัดการตนเองให้มีความปลอดภัย	283	92.80	21	6.90	1	0.30	2.92	0.28
ด้านการรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศ	225	73.80	78	25.60	2	0.7	2.73	0.46
ด้านการตัดสินใจเลือกปฏิบัติที่ถูกต้อง	220	72.10	77	25.20	8	2.60	2.70	0.52
การปฏิบัติตนของเกษตรกร	193	63.30	103	33.80	9	3.00	2.60	0.55
การปฏิบัติตนก่อนใช้	160	52.50	138	45.20	7	2.30	2.50	0.54
การปฏิบัติตนระหว่างใช้	170	55.70	126	41.30	9	3.00	2.53	0.56
การปฏิบัติตนหลังใช้	194	63.60	99	32.50	12	3.90	2.60	0.57

ตัวแปรอิสระที่มีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติตนในการป้องกันอันตรายจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรเขตพื้นที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านวังแดง อำเภอตรอน จังหวัดอุดรธานี ประกอบด้วย รายได้ครอบครัวเฉลี่ยต่อเดือน (P-value=0.001), ความรอบรู้ด้านสุขภาพในภาพรวม (P-value<0.001), ด้านการเข้าถึงข้อมูลและบริการ (P-value=0.016), ด้านการจัดการสุขภาพตนเอง (P-value<0.001) ด้านการรู้เท่าทันสื่อสารสนเทศ (P-value <0.001), ด้านการตัดสินใจ (P-value <0.001) ตามลำดับ (ตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สันระหว่างคุณลักษณะส่วนบุคคล ความรอบรู้ด้านสุขภาพ การป้องกันอันตรายจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรเขตพื้นที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านวังแดง อำเภอตรอน จังหวัดอุตรดิตถ์

ตัวแปรอิสระ	การปฏิบัติตนในการป้องกันอันตรายจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช		
	สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (r)	P-value	ระดับความสัมพันธ์
คุณลักษณะส่วนบุคคล			
อายุ	0.39	0.247	ไม่มีความสัมพันธ์ทางบวก
รายได้ครอบครัวเฉลี่ยต่อเดือน	-0.85	0.001*	มีความสัมพันธ์ทางบวก
ระยะเวลาในการใช้สารเคมี	0.041	0.236	ไม่มีความสัมพันธ์ทางบวก
ความรอบรู้ด้านสุขภาพ			
ด้านความรู้	-0.080	0.165	ไม่พบความสัมพันธ์
ด้านการเข้าถึงข้อมูลและบริการ	-0.137	0.016*	มีความสัมพันธ์ทางบวก
ด้านการสื่อสาร	0.002	0.965	ไม่พบความสัมพันธ์
ด้านการจัดการสุขภาพตนเอง	0.125	<0.001*	มีความสัมพันธ์ทางบวก
ด้านการรู้เท่าทันสื่อสารสนเทศ	0.558	<0.001*	มีความสัมพันธ์ทางบวก
ด้านการตัดสินใจ	0.690	<0.001*	มีความสัมพันธ์ทางบวก

การอภิปรายผลและสรุปผล

คุณลักษณะส่วนบุคคลของเกษตรกรมีความสัมพันธ์การปฏิบัติตนในการป้องกันอันตรายจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ของเกษตรกรเขตพื้นที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านวังแดง อำเภอตรอน จังหวัดอุตรดิตถ์ ผลการวิจัยพบว่ารายได้ครอบครัวเฉลี่ยต่อเดือน มีความสัมพันธ์ทางบวกกับปฏิบัติตนในการป้องกันอันตรายจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (P-value=0.001) โดยผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนปานกลาง 10,000–30,000 บาท (86.20%) มีผลการปฏิบัติตนในการป้องกันอันตรายจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรเขตพื้นที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านวังแดง อำเภอตรอน จังหวัดอุตรดิตถ์ ทั้งนี้เนื่องจากการที่เกษตรกรมีรายได้ปานกลางขึ้นไป สามารถที่จะมีกำลังในการจัดหาอุปกรณ์ป้องกันอันตรายจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องความรอบรู้ด้าน

สุขภาพของ Nutbeam (2000) และผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ ชัยกฤต ยกพลชนชัยและคณะ (2565) พบว่า รายได้มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมความปลอดภัยการใช้สารเคมีในเกษตรกร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ความรอบรู้ด้านสุขภาพของเกษตรกรมีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติตนในการป้องกันอันตรายจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรเขตพื้นที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านวังแดง อำเภอตรอน จังหวัดอุตรดิตถ์ ผลการวิจัยพบว่า ความรอบรู้ด้านสุขภาพในภาพรวมมีความสัมพันธ์ทางบวกกับปฏิบัติตนในการป้องกันอันตรายจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P\text{-value}<0.001$) ทั้งนี้เนื่องจากเกษตรกรที่มีความรอบรู้และความเข้าใจถึงอันตรายของการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชมีแนวโน้มที่จะปฏิบัติตนเองให้ปลอดภัย สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องความรู้ด้านสุขภาพของ Nutbeam17 และผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของปิยาพัชร นาคมุสิก (2566) ซึ่งผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรสวนทุเรียนกลุ่มตัวอย่างมีคะแนนความรอบรู้ด้านสุขภาพ เกี่ยวกับการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชในระดับมากที่สุดความรอบรู้ด้านสุขภาพเกี่ยวกับการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชมีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมการป้องกันสารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรสวนทุเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($R=0.115$, $P\text{-value}<0.05$) และสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องความรู้ด้านสุขภาพของ Nutbeam17 ที่เชื่อว่าเมื่อบุคคลได้รับข้อมูลข่าวสารทางด้านสุขภาพที่เหมาะสมจะเกิดพฤติกรรมสุขภาพที่ดีตามมา

เมื่อแยกประเด็นรายชื่อของความรอบรู้ด้านสุขภาพ มีผลการศึกษามีความสัมพันธ์ทางบวก โดยคะแนนเฉลี่ยความรอบรู้ด้านสุขภาพเกี่ยวกับการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชสูงสุด 3 อันดับแรก คือ ด้านการจัดการตนเองให้มีความปลอดภัย (92.80%) ด้านความรู้ความเข้าใจทางสุขภาพ (88.20%) และด้านการสื่อสารเพิ่มความเชี่ยวชาญทางสุขภาพ (85.20%) ตามลำดับ ในขณะที่คะแนนเฉลี่ยความรอบรู้ด้านสุขภาพด้านที่ต่ำสุดคือด้านการเข้าถึงข้อมูล (69.80%) และบริการสุขภาพและด้านการตัดสินใจเลือกปฏิบัติที่ถูกต้อง (72.10%) โดยที่ด้านการเข้าถึงข้อมูลและบริการมีความสัมพันธ์ทางบวกกับปฏิบัติตนในการป้องกันอันตรายจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P\text{-value}=0.016$) ทั้งนี้เนื่องจาก การที่เกษตรกรสามารถเข้าถึงข้อมูลและการบริการได้อย่างรวดเร็ว อาจได้รับคำแนะนำที่เป็นประโยชน์ในการปฏิบัติตนในการป้องกันอันตรายจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชได้ดียิ่งขึ้น ซึ่งผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ ศรีนยา เสาร์สิงห์ (2565) ซึ่งผลการวิจัยพบว่า ผลการเข้าถึงข้อมูลและบริการสุขภาพการรู้เท่าทันสื่อและการคาดหวังในผลลัพธ์ของการป้องกันอันตรายจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช สามารถร่วมทำนายพฤติกรรมกรรมการป้องกันสารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรผู้ปลูกกระเทียม ได้ร้อยละ 33.40 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ความรู้ด้านการจัดการสุขภาพตนเอง มีความสัมพันธ์ทางบวกกับปฏิบัติตนในการป้องกันอันตรายจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P\text{-value}<0.001$) ทั้งนี้เนื่องจากการที่เกษตรกรมีความสามารถในการจัดการต่างๆรวมทั้งการจัดการตนเองจะเป็นทักษะที่ส่งเสริมให้เกษตรกรมีทักษะการจัดการสุขภาพในเรื่องของการป้องกันอันตรายจากการใช้สารเคมีด้วยสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องความรู้ด้านสุขภาพของ Nutbeam17 และผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ วสันต์ หนองคาย (2567) ซึ่งผลการวิจัยพบว่า ทักษะการจัดการตนเอง มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการป้องกันการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P\text{-value}<0.001$)

ความรู้ด้านด้านการรู้เท่าทันสื่อสารสนเทศมีความสัมพันธ์ทางบวกกับปฏิบัติตนในการป้องกันอันตรายจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P\text{-value}<0.001$) ทั้งนี้ เนื่องจากการที่เกษตรกรมีความรู้ที่ทันสมัย ติดตามข่าวสารอยู่เสมอจะรู้เท่าทันสื่อสารต่างๆตรงตามความเป็นจริงส่งผลให้เกิดการปฏิบัติตนให้ปลอดภัยจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชไปด้วย สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องความรู้ด้านสุขภาพของ Nutbeam17และผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ ธนกร ปัญญาโสโสภณ และคณะ (2565) ซึ่งผลการวิจัยพบว่า การจัดการอุปสรรคการรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศและการตัดสินใจเลือกปฏิบัติที่ถูกต้องมีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมการป้องกันสารเคมีกำจัดศัตรูพืชในเกษตรกรอำเภอหนองบุญมาก จังหวัดนครราชสีมา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ความรู้ด้านด้านการตัดสินใจ มีความสัมพันธ์ทางบวกกับปฏิบัติตนในการป้องกันอันตรายจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P\text{-value}<0.001$) ทั้งนี้เนื่องจากทักษะการตัดสินใจที่ถูกต้องบนฐานความรู้ที่ถูกต้องของเกษตรกรส่งผลต่อความปลอดภัยจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องความรู้ด้านสุขภาพของ Nutbeam17 และผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ ธนกร ปัญญาโสโสภณ และคณะ (2565) ซึ่งผลการวิจัยพบว่า การจัดการอุปสรรคการรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศและการตัดสินใจเลือกปฏิบัติที่ถูกต้องมีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมการป้องกันสารเคมีกำจัดศัตรูพืชในเกษตรกรอำเภอหนองบุญมาก จังหวัดนครราชสีมา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ข้อเสนอแนะจากงานวิจัย

ภาครัฐ ควรมีการกำหนดนโยบาย แนวทาง มาตรการ ในการแก้ไขปัญหาในเรื่อง พฤติกรรมการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชแก่เกษตรกร โดยเน้น ความร่วมมือทั้ง เจ้าหน้าที่ทางการเกษตร บุคลากรสาธารณสุข ชุมชน และเกษตรกรในการป้องกันตนเองจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชรวมทั้งควรมีการนำทฤษฎีอื่นมาประยุกต์ใช้ใน

การศึกษาถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรม ป้องกันตนเองจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช และมีการนำผลการวิจัยนี้ไปประยุกต์ต่อยอดทำการวิจัยเชิงทดลองในกลุ่มเกษตรกรที่สนใจเพื่อแก้ไขปัญหาการใช้สารเคมีให้ถูกต้องต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กรมวิชาการเกษตร. (2565). การนำเข้าวัตถุอันตรายทางการเกษตร. สืบค้นจาก

<https://data.go.th/dataset/importchemvol>

จงรัก สุวรรณรัตน์ พบ.ธณกร ปัญญาไสโสภณ พร.ด.การวิจัยและพัฒนารูปแบบความรู้ด้านสุขภาพ ต่อ

พฤติกรรมป้องกันสารเคมีกำจัดศัตรูพืชและระดับเอนไซม์โคลีนเอสเตอเรสในเลือดของเกษตรกร

Journal of Nursing and 4 มีนาคม พ.ศ.2565

สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดอุดรดิตถ์,2566. สรุปผลการปฏิบัติงานประจำปีงบประมาณ2566.กลุ่มงานอนามัย

สิ่งแวดล้อมรายงานสรุปผลการปฏิบัติงานประจำปีงบประมาณ2566สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด

อุดรดิตถ์.

สำนักงานเกษตรจังหวัดอุดรดิตถ์. (2562). ข้อมูลด้านการเกษตรของอำเภอ. สืบค้นจาก

<http://tron.uttaradit.doae.go.th>

โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านวังแดง. (2566). รายงานสรุปผลการดำเนินงานด้านสาธารณสุขประจำปี

งบประมาณ 2566. โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านวังแดง จังหวัดอุดรดิตถ์.

ชัยกฤต ยกพลชนชัย.(2565). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมความปลอดภัยการใช้สารเคมีในเกษตรกร

จังหวัดอุบลราชธานี.วารสารศูนย์อนามัยที่ 9 วารสารส่งเสริมสุขภาพและอนามัยสิ่งแวดล้อม. 16(3),

2022 (กันยายน - ธันวาคม 2565)

ธวัชชัย เอกสันติ,นิภา มหารัซพงศ,ยุวดี รอดจากภัย,อนามัย เทศกะทีก.(2565). ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้

ด้านสุขภาพกับพฤติกรรมป้องกันการรับสัมผัสสารเคมีกำจัดศัตรูพืชเกษตรกรผู้ปลูกข้าว

จังหวัดนครราชสีมา.วารสารสุขภาพและการศึกษาพยาบาล ปีที่ 28 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม – ธันวาคม 2565

กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข. (2553). คู่มือเกษตรกรปลอดโรค สำหรับเกษตรกรและอาสาสมัคร

สาธารณสุขประจำหมู่บ้าน. กรุงเทพฯ

สำนักกระบวนวิชา กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข. (2561). รายงานสถานการณ์โรคและภัยสุขภาพจากการ

ประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อม.

ทวีศักดิ์ บุสออน (2564) ความรู้และพฤติกรรมการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกร ในเขตรับผิดชอบโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลเด่นเหล็ก อำเภอป่าปาด จังหวัดอุตรดิตถ์

สำนักวิจัยพัฒนาการอารักขาพืชกรมวิชาการเกษตร (2563). การป้องกันกำจัดแมลง-สัตว์ศัตรูพืชอย่างปลอดภัย จากงานวิจัย กรมวิชาการเกษตร

สำนักวิจัยพัฒนาการอารักขาพืช กรมวิชาการเกษตร(2566) การป้องกันกำจัดแมลง-สัตว์ศัตรูพืช อย่างมี ประสิทธิภาพและปลอดภัยจากงานวิจัย

NUTBEAM,D. THE EVOLVING CONCEPT OF HEALTH LITERACY. SOCIAL SCIENCE & MEDICINE 2008 ; 67(2) : 2072-2078

ปิยาพัชร นาคมุสิก (2566). ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ด้านสุขภาพเกี่ยวกับการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช และ พฤติกรรมการป้องกันตนเองจากการใช้สารเคมีของเกษตรกรสวนทุเรียน อำเภอหลังสวน จังหวัด ชุมพร. วารสารคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, 31(4), 124–137. สืบค้น จาก <https://he02.tci-thaijo.org/index.php/Nubuu/article/view/265333>

ศรินยา เสาร์สิงห์ (2565) ปัจจัยทำนายพฤติกรรมการป้องกันสารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรผู้ปลูกกระเทียม ตำบลแม่คะ อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่, สืบค้นจาก <https://updc.up.ac.th/items/cca0d6c0-8007-467f-8d62-f5f1b6e07fb7>

วสันต์ หนองคาย (2567) ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการป้องกันการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกร ผู้ปลูก ข้าวในพื้นที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านด่านนาขาม อำเภอเมืองจังหวัดอุตรดิตถ์, วารสารวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ปีที่ 5 ฉบับที่ 4 (2567)

ธณกร ปัญญา ไสโสภณและคณะ (2565) ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ด้านสุขภาพกับพฤติกรรมการป้องกัน สารเคมีกำจัดศัตรูพืชในเกษตรกร อำเภอหนองบุญมาก จังหวัดนครราชสีมา, วารสารวิทยาศาสตร์สุขภาพ วิทยาลัยนครราชสีมา, 1(1) มกราคม – มิถุนายน 2565